

Recensioner

ANTHONY BASH

Forgiveness: A Theology

Eugene, OR: Cascade Books, 2015, Inbunden, 168 sidor,
SEK 170, ISBN: 978-1-49820-148-3

Vad är förlåtelse teologiskt sett, och hur går det till att ge och få förlåtelse? Traditionellt sett är ”förlåtelse” något som anses karakterisera kristendomen och något som en kristen förväntas ha som ryggmärgsreflex inför alla motgångar i form av övergrepp, lögn och svek. Intressant nog har #metoo-rörelsen ställt allt detta på ända. Ingen präst eller pastor träder upp i offentligheten och hävdar att kvinnor som utstått förnedrande behandling endast har att ”förlåta och glömma”. Man kan med fog påstå, att förlåtelsebegreppet befinner sig i kris. Men hur skall man då förstå ”förlåtelse” i kristen teologisk mening?

Anthony Bash är nytestamentlig exeget vid Durham University och skriver om interpersonell förlåtelse med utgångspunkt i klassiska och bibliska texter och i relation till teorier inom filosofi, psykologisk terapi, statskunskap och internationella relationer.

Bash beklagar i inledningen att trots att interpersonell förlåtelse allmänt anses vara grundläggande för kristen identitet och lärjungaskap, är den relativt sett försummad i akademisk teologisk litteratur – medan filosofer och psykologer, såväl som jurister och politiska vetenskapare ägnar mycken och nyskapande uppmärksamhet åt ämnet. Varför? Han menar att det kan vara därför att förlåtelse i förstone framstår som enkel och självklar. Dock är det inte så, menar Bash, varken intellektuellt eller i praktiken. Ändå har ämnen som ansetts väsentligare kommit att ta samtalsutrymmet, som till exempel försoning relaterad till gudomlig rättvisa och gudomlig förlåtelse (det vill säga frälsning). Vad man då glömmet är att Gud enligt de synoptiska evangelierna inte förlåter dem som inte förlåter andra människor. Alltså: interpersonell förlåtelse är ett

villkor för frälsning och ett synbarligt bevis därpå. Detta är bakgrunden och anledningen till Bashes bok om förlåtelseologi.

Boken innehåller tre avdelningar. I den första avhandlar Bash i åtta kapitel begreppsmässiga frågor relaterade till förlåtelse. I den andra hanterar han textrelaterade frågor i sju kapitel, som till exempel hur de nytestamentliga författarna behandlar förlåtelse och andra semantiskt relaterade termer. I den tredje tar Bash upp kvarvarande frågor, till exempel relationen mellan förlåtelse och rättvisa, samt vilka uttryck förlåtelse kan ta sig idag. Varje kapitel har ett par välutänkta samtalsfrågor som avslutning. Här framkommer att författaren tänkt djupt och länge över vad han skriver om. Boken avslutas med en kortfattad bibliografi, samt ett sak- och skriftindex.

När det gäller begreppsmässiga frågor presenterar Bash en hermeneutisk förståelse samt en definition av förlåtelse som relaterar till Hannah Arendts uppfattning att det var Jesus som uppträckte och införde mellanmänsklig förlåtelse. Han resonerar dessutom kring hur språk används när vi talar om förlåtelse. Modeller och metaforer belyses genom de centrala nytestamentliga orden *aphiemi/aphesis* ("släppa taget", "lämna"), *charizomai* ("ge som fri gåva") samt *apولو* ("eftergiva", "släppa fri"). Bash behandlar sedan hur liv i förlåtelsens metaforer kan gestaltas även tanke- och känslomässigt, vad förlåtelse innebär i relation till omvändelse (ånger, botfärdighet), hämnd (eller revansch) och gottgörelse (ställa tillrätta), respektive förlåtelse som "provisorium." Han diskuterar också fem karakteristika för hur förlåtelse uppfattas i västvärlden och hur dessa uttrycker önskan om återställd eller återupprättad gemenskap, liksom försoning, gottgörelse och frågan om huruvida *status quo ante* kan uppnås i ljuset av överträdelsens karaktär. Frågan "vem kan eller får förlåta vem?" tas upp i anledning av Anne Minas respektive Jacques Derridas påståenden att Gud inte kan förlåta och inte heller människor, vilka Bash avfärdar som byggande på missförstånd, liksom även att vissa ämbeten skulle ha makten att ensidigt lösa från synd, vilket Bash är mycket obekvämt med ("I cannot hide my unease about," 73).

I andra delen om textrelaterade frågor börjar Bash med Paulus brev och utgår från de inom det historisk-kritiska paradigmet sju obestridda Paulusbreven (Rom; 1–2 Kor; Gal; Fil; 1 Thess; Filemon) för att sedan jämföra likheter och utveckling med de sex där paulinskt författarskap är ifrågasatt (Ef; Kol; 2 Thess; 1–2 Tim; Tit).

Han går sedan vidare och pekar på karakteristika för hur Markus, Lukas/Apostlagärningarna respektive Matteusevangeliet hanterar begreppet "förlåtelse". Hos Markus ligger fokus på den förfördelades initiativ att förlåta och Bash ställer frågan om detta är rimligt ur teologisk, pastoral och psykologisk synvinkel. Han besvarar själv frågan med: "Jag tror så, därför att detta att vara 'uppknuten' av vrede, bitterhet och avsmak kommer att blockera från att mottaga yttringar av nåd, inbegripet förlåtelse. Om vi inte ger förlåtelse, eller söker ge förlåtelse, kommer vi inte att ha sinnesberedskap att söka förlåtelse för egen del" (alla översättningar är recensentens). I kapitlet "Förlåtelse i de senare kristna skrifterna" finner han att förlåtelse explicit endast omnämns i Johannesevangeliet, 1 Joh, Jak och Hebr.

Bash har i ämnet tidigare utgivit *Forgiveness and Christian Ethics* (2007) och *Just Forgiveness* (2011), samt leder sedan många år "Forum on Forgiveness and Reconciliation" vid Durhams universitet. Föreliggande bok tycks mig kräva att man, för full behållning, läst de tidigare två, eftersom denna är kortfattat reflekterande, närmast poetisk i sin stil, medan särskilt *Forgiveness and Christian Ethics* är såväl grundläggande som mycket tydlig och klar. Bash refererar också ofta till den, som till exempel i avsnittet "Unilateral Forgiveness and Self-Forgiveness" (38–39) i kapitlet "Living the Metaphor of Forgiveness" där två teman behandlas på en knapp sida, medan enbart "att förlåta sig själv" behandlas på sex djuplodande sidor i det större verket. Att Bash tar upp dessa ämnen är viktigt, eftersom det ger honom anledning att återigen, som så ofta i sina böcker om förlåtelse, framhålla att *syftet med förlåtelse är en återupprättad relation*. Den ensidiga förlåtelsen kan bli en katalys för att hjälpa förövaren till omvändelse, ånger och gottgörelse och kan på så sätt bli tvåsidig. Ensidig förlåtelse kan även vara terapeutiskt välgörande för offret (den förfördelade) när förövaren inte kan identifieras, eller inte

vidkänns brottet eller förnekar att vad som hänt vore fel. På samma sätt kan en ångerfull förövare förlåta sig själv när offret inte vill förlåta, trots att den som gjort fel gjort allt för att ställa till rätta. Bash framhåller dock att ensidig förlåtelse eller självförlåtelse inte kan bli lika mättad och fullständig som när två personer ingår i den.

Exemplet är belysande eftersom författaren i föreliggande bok, liksom i den mellanliggande boken *Just Forgiveness* (observera ordleken i denna titel: "endast", "bara", "inget annat än" förlåtelse, respektive "schysst", "rättfärdig", "rättmätig" förlåtelse), kritiserar förlåtelse utan moral: "... det finns många svårigheter kopplade till den omhuldade uppfattningen att det allmänt sett skulle vara ärbart att förlåta den obotfärdige" (44). Något chockerande för den mer oreflekterande (slappare?) uppfattningen om förlåtelse torde Bashes hantering av ämnet "Forgiveness and Repentance" (förlåtelse och ånger/botfärdighet) vara, att Jesus inte förlät obotfärdiga, inte ens då han på korset ber Gud förlåta sina plågare eftersom de inte visste vad de gjorde. Bash menar här, liksom beträffande stenandet av Stefanus och dennes slutord, att poängen är att Gud inte skall tillräkna vedersakarna vad de gjort. Hade de insett Jesu identitet, och att vad Stefanus predikade var sant, skulle de ha varit moraliskt skyldiga, vilket Paulus småningom kom att inse och därmed bli, med åtföljande ånger och botfärdighet (43).

Den stora poängen hos Bash är, att utan ånger (omvändelse, bekännelse) och bättring (gottgörelse, så långt det är möjligt) är förlåtelse teologiskt sett inte möjlig.

Bo Krister Ljungberg, Knivsta

JOSHUA A. BERMAN

*Inconsistency in the Torah: Ancient Literary Convention
and the Limits of Source Criticism*

Oxford: Oxford University Press, 2017, Hardcover, 320 pages,
\$75, ISBN: 978-0-19065-880-9

Even if the documentary hypothesis explaining the growth of the Pentateuch, as formulated by H. Graf, A. Kuenen, and J. Wellhausen during the latter half of the nineteenth century, reigned supreme in biblical